

האתגר הגדול [?] החינוך

מקובל לחשוב שבני המעמד הנמוך 'מוסללים' לחיי דחק, אולם חז"ל והמציאות מוכיחים שדווקא אלו שחוו קושי בילדותם מתאמצים להצליח יותר מחבריהם שקיבלו הכול. ואיך זה קשור לשאלות הילדים בליל הסדר?

היזהרו בבני עניים

בתאריך השלושים למרץ 1981, נשיא ארה"ב רונלד רייגן, יצא ממלון הילטון בושינגטון, כשלפתע נורו לעברו שש יריות. למזלו הגדול, היורה לא הצליח להתנקש בחייו והוא 'רק' פצע אותו בבטנו. העולם כולו הזדעזע מהמקרה ואזרחי ארה"ב בפרט. ההתנקשות החזירה אותם לימים הקשים של רצח הנשיא ג'ון קנדי.

ימים ספורים לאחר מכן, בהתוועדות שהתקיימה לכבוד י"א ניסן, התייחס הרבי לאירוע הירי. ראשית, שלח הרבי איחולי החלמה מהירה לנשיא, ואז התייחס לזהותו של היורה [?] ג'ון הינקלי, בנו של אחד מגדולי עשירי ארה"ב. "מקובל לטעון", אמר הרבי, "שהשורש של מעשים כאלו בקרב הדור הצעיר נובע מעוני ומרקע סוציו אקונומי נמוך המולידים התמרמרות ורגשות של נקמה ומעשי פשע". מקובל לחשוב שילדים בני המשפחות העשירות הם אלו שלומדים באוניברסיטאות ומהם יוצאים העילית של החברה [?] המנהיגים והמוצלחים, ואילו הפושעים והקרימינלים באים משכונות מצוקה ומחריבים את החברה. אבל במקרה הזה דווקא ילד 'שמנת', שנולד עם כפית זהב בפה ולא חסר לו מאומה, הוא זה שניסה לרצוח את נשיא המעצמה החזקה בעולם.

אין זה המקרה היחיד שהצרות באות דווקא מילדי העשירים.

באירוע ה-11 בספטמבר, כל המתאבדים שהטיסו את המטוסים אל תוך הבניינים והרגו אלפי אנשים איתם, לא גדלו במשפחות מוסלמיות עניות ועשו את הפיגועים מתוך ייאוש, אלא היו אלו צעירים משכילים, דוברי אנגלית, בוגרי אוניברסיטאות יוקרתיות שחיו במדינות מערביות. מהם באו הטרוריסטים.

באותה שיחה הוסיף הרבי ואמר שליהדות יש השקפה אחרת לגמרי בעניין. היהדות סבורה שעוני אינו מצמיח פשע, אלא להיפך: הגמרא אומרת "היזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה" (נדרים פא, א). דווקא אלו שבאים מרקע עני, הם מתאמצים יותר להגיע להישגים מרשימים.

רואים את זה באופן בולט בארה"ב. ילדי דור היהודים המהגרים, שגדלו בבתי

עניים וראו איך הוריהם עובדים קשה לפרנסתם, דווקא להם הייתה המוטיבציה להתאמץ ולהיות החרוצים ביותר. הדור השלישי, הדור שלנו, שנולדו להורים מצליחנים וגדלו עם כפית זהב בפה, אצלם כבר לא מוצאים את המוטיבציה הזו. בימינו, ברשימת המצטיינים של בתי הספר לא מככבים שמות יהודיים דווקא. לפני ארבעים שנה, רוב השמות ברשימות המצטיינים היו גולדברג, פרידמן ווייס. בימינו אלו ילדים עם שמות של מהגרים מהמזרח הרחוק. מדוע? מפני שילדינו כבר לא רעבים, ולכן לא מתאמצים.

החוצפה של אדוניה

את הרעיון הזה אנו מוצאים גם בתנ"ך. בסוף חייו של דוד המלך, כשהוא כבר זקן וחולה, אדוניהו בנו החליט למרוד בו ולתפוס את כסאו. כשדוד המלך שכב על ערש דווי, אדוניהו החליט שזה הזמן הנכון להשתלט על המלוכה. הוא קָשַׁר קָשֶׁר עם השחקנים הראשיים בחצר המלוכה, וצירף אליו את שר הצבא יואב בן צרויה ואת אחד ממנהיגי הכוהנים, אביתר הכהן, ה'מאכערים' של ממלכת יהודה הצטרפו אליו "כל אחיו בני המלך" ואנשי יהודה, ובקיצור ☞ כל ה- movers and shakers וערכו מסיבת הכתרה.

בת שבע, אמו של שלמה, קיבלה הבטחה מדוד שבנה הוא זה שיירש את מקומו וימלוך אחריו. היא מיהרה לדוד המלך וסיפרה לו מה קורה בחצר המלוכה. היא הזכירה לו את הבטחתו ששלמה ימלוך אחריו. ואכן, דוד עמד בדיבורו, ועוד באותו היום הכתיר את שלמה למלך. משחו אותו למלך והושיבו אותו על כיסא דוד אביו.

כשאדוניהו שמע את החדשות, הוא ברח וביקש רחמים משלמה שלא יהרוג אותו. אבל כאן בא התנ"ך ומגלה לנו מניין הייתה לאדוניהו החוצפה להמליך עצמו למלך בחיי אביו בלי רשותו. אומר הנביא: "ולא עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית" (מלכים א. א. ו). אביו מעולם לא גרם לו להתעצב. הוא לא חינך אותו. אדוניהו גדל כנסיך מפונק, שקיבל כל מה שרצה, ומעולם לא שמע את המילה 'לא'. לכן הוא חשב שמגיע לו הכול. לא פלא שעשה מה שעשה (ראה בארוכה שיחות קודש תשמ"א ח"ג עמ' 7 ואילך).

המדרש תנחומא (בתחילת ספר שמות) מוסיף ואומר שזוהי גם הסיבה לכך שישמעאל גדל 'פרא אדם'. אברהם פינק אותו ומעולם לא אמר לו 'לא'. מאותה סיבה עשו יצא לתרבות רעה ☞ אביו יצחק כל-כך אהב אותו, שנתן לו כל מה שרצה.

הדאגה של משה

זוהי מביא אותנו לחג הפסח. כשלומדים את סיפור יציאת מצרים, מגלים משהו מוזר: לכאורה, משה רבינו לפני היציאה ממצרים היה צריך להכין את העם לקראת היציאה אל המדבר, כדי שעם ישראל יידע שמדובר ב"המדבר הגדול והנורא, נחש שרף ועקרב וצימאון אשר אין מים" (דברים ח, ט"ו). הלוא משה כבר היה שם קודם; הוא נפגש עם הקב"ה בסנה, ורעה את צאן יתרו "אחר המדבר" (שמות ג, א). הוא ידע היטב מה מצפה לעם ישראל במדבר. אם הוא רצה לספר להם בשורות טובות, יכול היה לומר להם שהם הולכים "אל ארץ טובה ורחבה, אל ארץ זבת חלב ודבש" (שמות ג, ח), אך מה שמשה בחר לומר לעם ברגעים

הגורליים של יציאת מצרים, זה "והיה כי תבואו אל הארץ" והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם ואמרתם זבח פסח הוא לה'". ואחר-כך שוב: "והגדת לבנך", ושוב: "והיה כי ישאלך בנך מה זאת".

שלוש פעמים בפרשת בא, משה מזהיר אותם על חינוך הילדים. נשאלת השאלה, מדוע משה דאג כל-כך לחינוך הילדים? ממה הוא היה מודאג?

ויש לומר שעל-פי הנ"ל הדבר מובן היטב. הלוא כל זמן שבני ישראל היו במצרים עניים ועבדים, משה לא היה מודאג שהילדים יצאו לתרבות רעה, מפני שדווקא "מבני עניים תצא תורה"; לילדי העניים אין את הפריבילגיה להיות מפונקים. אם הם יסתבכו עם החוק לא יהיה מי שיבוא להציל אותם. להורים שלהם אין קשרים וכסף לשכור עו"ד טובים. אבל "כי תבואו אל הארץ" שם, ב"ארץ זבת חלב ודבש" כשהחיים טובים והילדים גדלים ב'גאלדענע מדינה', כאן התעוררה דאגתו של משה, כשהילדים המפונקים יגדלו בארץ ישראל ויתחילו למרוד בהורים ולשאול שאלות "מה העבודה הזאת לכם". להם תהיה החוצפה לצחוק מההורים.

ולכן משה עומד ומזהיר את עם ישראל. דעו לכם, הוא אומר, שהאתגר הגדול של הדור שיכנס לארץ לא יהיו הכלכלה או הביטחון. האתגר הגדול ביותר יהיה החינוך! לכן משה מצא לנכון להזהיר אותם על-כך עוד לפני שיצאו ממצרים.

משימת החינוך של חג הפסח

את חשיבות החינוך אנחנו רואים גם במצווה העיקרית של חג הפסח, בזמן שבת המקדש היה קיים. המצווה העיקרית הייתה "קרבן פסח". כל המשפחה הייתה עולה לירושלים, ושם היו מצטרפים עם עוד משפחות ומקריבים את קרבן הפסח ביחד. ואז, בליל הסדר, כולם יחד מסבים ואוכלים את הקורבן.

אבל התורה הציבה תנאי מאוד ברור: "כל בן נכר לא יאכל בו" (שמות י"ב, מ"ג). מי שרוצה להצטרף לקרבן הפסח חייב להיות מהול: "המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו" (י"ב, מ"ח). אחרת אסור לו לאכול מבשר הפסח.

וכאן הרבי מעיר ומאיר משהו מאוד מעניין: ההלכה אומרת שאם אחד מבני המשפחה לא מהול, האב אינו יכול להקריב את קרבן הפסח. אף-על-פי שהאב ושאר הבנים נימולים כהלכה, אבל אם יש אחד מבני המשפחה שלא מהול אף-על-פי הדבר מעכב את כל המשפחה מלחגוג את הפסח כהלכתו.

ללמדנו, שיש לנו אחריות לא רק ליהדות שלנו אלא גם ליהדות של ילדינו (מכתב כללי י"א ניסן תש"ל, הגש"פ עם לקוטי טעמים ח"ב עמ' תרכ"ו). קרבן פסח מלמד אותנו מסר חשוב מאוד. מי ייתן ונעמוד במשימת החינוך שחג הפסח מטיל עלינו, ונגדל דור ישרים שיוכל להמשיך את שלשלת הדורות של העם היהודי.